

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

СУЧАСНА ФІЛОЛОГІЯ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

МАТЕРІАЛИ

VI Всеукраїнської науково-практичної конференції

19 квітня 2024 року
м. Київ

Київ - 2024

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ОБОРОНИ УКРАЇНИ
ДИПЛОМАТИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ ІМЕНІ ГЕННАДІЯ УДОВЕНКА ПРИ МЗС
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ФІЛОЛОГІЇ
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

СУЧАСНА ФІЛОЛОГІЯ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Матеріали

VI Всеукраїнської науково-практичної конференції

19 квітня 2024 року

м. Київ

СЕКЦІЯ 4. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Бідзіля Ю. М.,
*доктор наук із соціальних комунікацій, професор,
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет», м. Ужгород;*

Толочко Н. В.,
*кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет», м. Ужгород*

ФОРМУВАННЯ МЕДІАОБРАЗУ РОМСЬКОЇ ЕТНІЧНОЇ СПІЛЬНОТИ У РЕГІОНАЛЬНИХ ТЕЛЕПРОГРАМАХ ПЕРІОДУ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Ромська національна спільнота є однією з найбільш чисельних у найзахіднішому регіоні нашої держави. На територію Закарпаття роми почали заходити приблизно в той же час (на початку XV ст.), що й на велику Україну. Однак процес налагодження міжкультурної комунікації з ромським етносом і надалі проходить надзвичайно складно майже в усіх країнах Західної Європи [3, с. 118]. Соціальне аутсайдерство, негативні стереотипи про громаду породжені як внутрішніми проблемами (бідність, низький відсоток ромів, що здобувають освіту, кастовість тощо), так і висловленнями ненависті, ворожнечі до ромів, зокрема в медіа. Проте в умовах повномасштабної війни спостерігаємо певну зміну акцентів, що пов'язано з проявами патріотизму (наприклад, викраденням російського танку на початку повномасштабного вторгнення; поширення історій ромів, що служать у ЗСУ; розповідей ВПО з числа меншини та ін.), громадською активністю, волонтерством. Тож метою цієї розвідки є дослідження особливостей формування медіаобразу ромів у медіа тилової області України, де здавна є традиції іномовлення, функціонують ромські ЗМІ, а також знайшли прихисток представники цієї громади з інших регіонів.

Ромську проблематику в медіа, риторику ненависті щодо меншини вивчають Ю. Бідзіля, Т. Кузнецова, Н. Сидоренко, Н. Толочко та інші. Відрадно, що серед дослідників ромських медіа, суспільно-політичних, культурних процесів є і самі представники громади – А. Адам, М. Горват. Образ біженців-ромів у закордонному медіадискурсі аналізує О. Мушинка. Науковці УжНУ П. Габрин, М. Токар, М. Зан, Г. Мелеганич, Є. Навроцька, Ю. Євчак приділяють увагу громадсько-політичному життю ромів, формуванню управлінської культури, аспектам інтеграції ромів до українського суспільства тощо.

Під час Всеукраїнського перепису (2001 р.) роми становили 0,1 % жителів, 47,6 тис. осіб, і займали 14 позицію з-поміж національностей, що проживали в державі. У той час на Закарпатті – крайній прикордонній області – мешкало найбільше в Україні ромів – понад 14 тисяч осіб. Вони були п'ятим за чисельністю етносом області, що становило 1,1% населення. Утім із початку 2000-х чисельність спільноти постійно зростала. За даними відомого ромського активіста й журналіста Віктора Човки, на Закарпатті проживає від 65 до 75 тис. ромів [2, с. 198-199]. У 2019 р., за неофіційними підрахунками, називали цифру 100 тисяч ромів, що становило третину ромського населення України [1].

Однією з найбільших проблем ромської громади, при чому не лише на теренах України, але й у країнах Європейського Союзу, є її інтеграція у суспільство. Причина своєрідного аутсайдерства – «тривалий кочовий спосіб життя, й загальновідомі соціально-економічні проблеми, низький освітній рівень життя цієї людності, стереотипи, що сформувалися в інформаційній масовій свідомості» [3, с. 115], а також брак інформації щодо історико-культурних

традицій цього етносу в європейських державах. На подолання цих проблем спрямовано чимало програм, які надають підтримку громаді, діяльність засобів масової інформації, а також телепрограми для ромів.

Розвиток ромських медіа стимулюється неурядовими організаціями. Прикладом є газета «Романі Яг» (створена після заснування однойменної організації), радіо «Chiriklo» (працювало за підтримки Ромського жіночого благодійного фонду «Chiricli»), інформаційно-аналітичне агентство «РомаUA» (донорами і партнерами є CEU, EVZ, Єднання, Міжнародний фонд Відродження, Ромський жіночий благодійний фонд «Chiricli»).

Значним поступом ромської громади на Закарпатті стала організація у 2008 році телепрограм для ромів і про них – «Романо джівіпен». Її заснували з ініціативи ромських активістів на тодішньому державному телеканалі «Тиса-1». Проблемно-тематичний аналіз випусків за 2008-2018 рр., свідчить, що про національну меншину розповідали в соціальному, культурному, релігійному, освітньому, спортивному ключі, переважно з акцентом на позитивні події, ситуації, пов'язані з громадою. Щодо мовної характеристики програми, слід зауважити, що ромською тільки віталися з глядачами, оголошували тему програми, результат її розвитку наприкінці і прощалися з аудиторією. Основну частину вели українською, що було пов'язано з відсутністю кодифікації ромської мови, що вирізняється значною кількістю діалектів [3, с. 247-248].

У 2018-2022 рр. на телеканалі «TV21Ungvar» виходила програма «Романо лав», що була другою подібною у телепросторі Закарпаття. Випуски «Романо лав» композиційно повторювали ідею «Романо джівіпен»: журналісти розповідали про життя громади, висвітлювали події, пов'язані з нею, наприклад: Міжнародний день ромів (Романо лав. 19.04.19); Міжнародний фестиваль ромського кіно у Будапешті (Романо лав. 7.06.19); відкриття центру дошкільної підготовки ромський дітей, що функціонує при благодійному фонді «Благо» (Романо лав. 24.05.19) та ін. [3, с. 269].

Від початку повномасштабного вторгнення на обох телеканалах призупинили програми для етносів. Звісно, проблемно-тематичні домінанти стали іншими. У форматі сторителінгу журналісти висвітлювали історії ромів, які рятуються від війни на Закарпатті (22.04.22, 30.05.22, 31.05.22); волонтерів, благодійників, котрі допомагають ВПО (07.06.22, 07.12.22, 13.07.22), самі є переселенцями (27.02.23), а також демонструють силу волі, мотивацію, як учасниці проєкту «Place of Power» (4.04.23) чи представники ромської Виноградівської громади, які виготовляють буржуйки для ЗСУ (11.03.24). Відрадно, що частина випусків присвячена військовим ромської національності, які захищають Україну. На нашу думку, подібні приклади патріотизму допомагають спростовувати стереотипи, пов'язані з національністю, долати аутсайдерство ромського етносу. Так, за нашими підрахунками, із квітня 2022 р. до листопада 2023 р. вийшло 9 випусків ромської програми з історіями ромських захисників [4, с. 197].

На телеканалі «TV21Ungvar» з березня 2022 року виходять окремі тематичні випуски, сюжети про ромів. Наприклад, у матеріалі від 8.06.23 ведучий Віктор Човка спілкується з військовим Тиберієм Лойзі. Ще один випуск присвячений історіям Б. Яшковіса та С. Яшковіс зі Слов'янська, котрі розповідають про переселення своїх сімей на Закарпаття (8.06.22, 24.06.2022). Хлопець згадує ситуації, пов'язані зі ставленням до представників ромського етносу у Львові, та позитивно відгукується про Закарпаття. На нашу думку, такі матеріали є важливими для полікультурного краю та для підтримання міжетнічної толерантності, сприяють подоланню негативних стереотипів щодо ромів.

Ще два приватні закарпатські мовники «М-Студіо» та «Перший кабельний» висвітлюють ромську тематику у разі важливих подій чи привернення уваги до проблемних ситуацій. До прикладу, інформують про відкриття громадського центру для жінок і дівчат ромської національності в Мукачеві (2.02.24 – Перший кабельний, М-Студіо), про приїзд відомого артиста – Петра Чорного, представника етносу на Закарпаття (5.04.22 – Перший кабельний), відзначення Міжнародного дня ромів (8.04.22, 10.04.23 – Перший кабельний), відкриття виставки «Барви

ромської душі» (6.04.23 – Перший кабельний). В окремих сюжетах розповідають про ромів-переселенців, наприклад, про виставку-продаж картин, створених саме ВПО (24.05.23 – М-Студіо), про відкриття центрів підтримки тощо.

Звісно, проблеми ромів, їхні історії, представлені у випусках новин, окремих програмах у дечому схожі між собою: герої розповідали про пережите в умовах війни, переїзд, облаштування в іншій області, та при цьому зрідка згадували про конфліктні ситуації. Так, у сюжеті про житлові проблеми ВПО від 23.08.23 р. медійники «Суспільне Ужгород» мовлять про дві сім'ї ромів, яким спочатку пообіцяли житло в місті, а потім не змогли переселити з освітнього закладу. Тут порушено одразу кілька проблем, пов'язаних із житлом, ставленням до ромів, їхніми документами, діями міської ради. Зазначено, що переселенці звернулися до уповноваженого з прав людини. На час виходу сюжету правоохоронці перевіряли законність обставин, що завадили переселенню сімей. Також ми не знайшли інформації про резонансну подію – вбивство в ромському таборі у Виноградіві (листопад 2023 р.) – телевізійники її навмисно або за відсутністю фактів оминули чи згадали побіжно, на сайтах.

Загалом у сюжетах та випусках програм закарпатських телеканалів періоду повномасштабної війни не зафіксовано висловлювань ненависті чи ворожнечі щодо ромського етносу. Утім на сайті «Перший кабельний», де оприлюднюють і матеріали телевізійників, і пропонують авторські публікації, передруки, трапляються новини, в яких порушують журналістські стандарти, транслиють ненависть до ромів, до прикладу: «На Закарпатті на медиків швидкої допомоги напали цигани» (29.06.21), «В Києві молоді цигани із Закарпаття обікрали мати з дитиною» (10.01.22), «Придумали собі бізнес: на Закарпатті роми вкрали квіти з могили загиблого воїна (ВІДЕО)» (26.06.23). Нерідко зміст таких публікацій не відповідає назві та в матеріалі немає фактів, які можна було б перевірити, відсутні джерела інформації, фото та відео тощо. Подібні матеріали сприяють формуванню негативного медіаобразу всієї спільноти, стимулюють поширення негативних стереотипів про етнос. Вважаємо, такі публікації можуть бути використані для поширення негативних стереотипів, роздмухування міжетнічних конфліктів на Закарпатті.

Отже, з часу повномасштабного вторгнення журналісти закарпатських телеканалів приділяють увагу ромській тематиці у новинах, тематичних спецпроектах. На «Суспільне Ужгород» таких матеріалів кількісно більше, зокрема сторителінгових. Важливо, що телевізійники відновили спеціальну програму для ромського етносу, створюють актуальний контент про житлові питання, медицину, соціальну галузь, освіту, юридичний супровід, висвітлюють історії ромів, що захищають Україну. Звісно, це позитивно впливає на формування медіаобразу громади. Періодичність, тривалість випусків доречно збільшити та стимулювати розвиток проекту. Результати аналізу матеріалів про ромів підтверджують значимість висвітлення тем про працевлаштування ромів-переселенців, можливості розвитку; історій, які мотивували б та спонукали б їх до активної участі в громадському секторі. Це сприяло б формуванню позитивного враження про етнос, представників якого нерідко дискримінують у медіа, переносячи проступки окремих осіб на всю спільноту. Крім того, вважаємо, що медійникам варто б приділяти більшу увагу аналітичній складовій, створювати проекти, в яких є можливості для всебічного проблем громади, докладного обговорення та подаються варіанти вирішення ситуації, що загалом відповідає напряду конструктивної журналістики. Без сумніву, у своїй роботі журналісти мають дотримуватися стандартів, етичних норм, здійснювати всебічне інформування та в жодному разі не поширювати негативні стереотипи, висловлювання ненависті, що може призвести до роздмухування міжетнічних конфліктів, а відтак загрожувати безпеці прикордонного регіону. Позитивним, на нашу думку, було б вивчення досвіду роботи суспільних мовників у країнах ЄС з метою обміну актуальним контентом, підвищення кваліфікації журналістів у питанні висвітлення тематики національних спільнот.

Література:

1. Брежа І. Закарпатські роми: як вижити з 10 дітьми і 35 онуками. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29373698.html> (дата звернення: 12.01.2024).
2. Габрин, П. Організаційно-управлінські проблеми ромських внутрішньо-переміщених осіб у Закарпатській області в умовах воєнного стану в Україні. Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті російсько-української війни: Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 23 вересня 2022 року). Ужгород: ТОВ «РІК-У», 197-200. 2022.
3. Закарпатські медіа крізь призму етнотолерантності: монографія / Бідзіля Ю., Соломін Є., Толочко Н., Шаповалова Г., Шебештян Я. Ужгород: Гражда, 2019. 372 с.
4. Толочко Н. В., Шаповалова Г. В., Путрашик В. І. Виклики і завдання філії суспільного мовлення прикордонного регіону в умовах війни. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика». Том 34 (73) № 1.

Богущий В. М.,

*кандидат філологічних наук, доцент,
Національна академія внутрішніх справ, м. Київ*

ВПЛИВ «ЛІНГВА ФРАНКА» НА ВКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ АКАДЕМІЧНИХ ЦІЛЕЙ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Сьогодні англійська мова стає основним засобом академічного спілкування та навчання у значній кількості вишів по всій континентальній Європі і не тільки. Реальність наразі є такою, що англійська мова є засобом обміну науковою інформацією в багатьох сферах. На думку Г. Фергюсона, утвердження англійської мови як домінуючої мови наукового спілкування зараз настільки добре задокументовано, що її значну присутність не заперечують навіть ті, хто критично ставиться до такого розвитку [1, с. 7-38]. Ця домінуюча позиція англійської мови в науковій комунікації сприяла зростанню сфери англійської мови для академічних / спеціальних цілей [1, с. 7-38].

Дуже велика кількість тих, хто використовує англійську як «лінгва франка» у здобутті вищої освіти змушує відповідно вносити корективи у вивчення академічної англійської. Донедавна викладання англійської мови для академічних цілей було зосереджено на двох групах здобувачів. Перш за все це іноземні студенти, які навчаються в англійськомовних країнах і яким потрібна академічна англійська у навчанні в англійськомовному середовищі. Цій групі студентів необхідно добре використовувати як рецептивні, так і продуктивні навички володіння англійською мовою, оскільки їм потрібно щодня використовувати її в письмовому та усному контексті. Іншими словами, їм потрібно ефективно використовувати англійську як в усній, так і в письмовій комунікації.

Актуальним викладання академічної англійської мови є також для студентів, які навчаються за межами англійськомовних країн. У цьому випадку навчання зосереджено переважно на тому, щоб допомогти цим студентам ефективно використовувати англійськомовну літературу зі свого навчального курсу. Це необхідно, оскільки ці студенти використовуватимуть англійську мову переважно під час письма та читання. Таким чином, на відміну від першої групи студентів, ця група здобувачів вищої освіти потребує практики здебільшого рецептивних навичок, читання та аудіювання, щоб бути в змозі впоратися з опрацюванням англійськомовної навчальної літератури та завданнями з англійської мови.

Природа типового студента, що вивчає англійську для академічних цілей дещо змінилася зі становленням англійської як «лінгва франка» [2, с. 950-964]. Глобалізація зробила здобуття вищої освіти через посередництво англійської мови загальною рисою багатьох академічних